

Mahir Doğan: “Beno ke neslêk ra dime nêmeyê kirmancan kirmanckî nêzano”

Redaktorê keyepelê *DersimInfoyî* **Mahir Doğan**: “Redaktorîya bi kirmanckî karêde zor û zehmetin o. Bêguman o ke seba redaktorê astengo tewr girs mentalîteyê şarê ma yê kirmancî yo.”

Mahir, ma zanê ke ti Almanya de ciwiyenê û sey aktivîstêkê ziwani rewna ra kirmanckî wanenê, nusênê. Amadebiyayîşê Facebookê Zazakî de zaf keda to esta. Ancî ti redaktorîya keyepelê *DersimInfoyî* kenê. Ma meraq kenê, Mahir Dogan kam o?

Ez kurdo dêrsimij a, kirmanc a, hetê Pilemurîye ra yena. Labelê ez 1989 de şaristanê Almanya Munîh de ameya dinya û nika kî Almanya de ciwiyena. Mi ekonomîya mîyaneteweyî wende, la no tena yew hetê cuya min o. Heto bîn ra ez tim ziwane xo yê dayîke de eleqedar bîya. Bî panc serrî ke ez dursa kirmanckî dana, bî şeş serrî ez sey redaktor gureyena.

Mahir, ti senî ziwane nuşteki de hende aver şî, resayî sewiyeya redaktekerdişê kirmanckî? Keremê xwu ra bineyke behsê xebata xwu ya kirmanckîya nuşteki bike...

- Destpêk de her çî Înternet de bî.

Ez vana qey ez şîyês (des û şeş) serre bîya, o taw mi dest bi xebata kirmanckîya nuşteki kerd. Xora mi kirmanckî zanayêne, la mi tena fekê dewa xo û dorûverê ci, yanî fekê rojhelatê Dêrsimî zanayêne. Dima mi Înternetî ser o kirmancê mintiqayanê bînan nas kerdî û ferq kerd ke kirmanckî tena kirmanckîya dewa mi nîya. La mi dî ke hetê nuştîşî ra her kes goreyê keyf û fikrê xo nuseno, qet yew qaydeyo muştêrek û muntezem çin bî. Keye û nas û dostanê mi ra kî kesî wendiş û nuştîşê kirmanckî nêzanayêne. No hal kî ro zorê mi şî. Yew roje pîyê mi mi rê kitabêde kirmanckî ardbî. O wext her kitabo ke derheqê kirmanckî de estbî, mi wendêne qedênayêne. O kitab kî ferhengê Vateyî, çapa diyine bî. Xafil de mi dî ke yew grûbe esta, çend serrî yo ke seba standardîzekerdişê kirmanckî gureyena û qaydeyan tesbît kena, ferheng amade kena. A roje ra dime mi dest bi etudê kirmanckîya standarde kerd. Heta ewro kî ez her weşanê Grûba Xebate ya Vateyî taqîb kena, wanena. Herçiqaş ke tayê kêmasîyî hîna tede estê la seba raverşîyayîşê kirmanckî û seba têkilîya mabênê kirmancan de gureyêde zaf muhîm û erjaye yo.

dewamê xo >>> 4

Deyîrî şahidê emrê ma yê. Wext beno yew deyîre ti vînenê ke to bajarê to ra gêna bena bajarê xo. Yew wext ti uca de manenê.

Deyîrê domantîya mi o zimistan ameyî cenayîş. Dayîk û bawêkê ma o zimistan Şivan goşdarî kerdêne, way û birayanê ma Ciwan. Labelê ti vanî qey ez ha kar û gureyê tewr muhîmî yê dinya kena. Almanya ra yew teyîbe ameya keyeyê ma. Ez şew û roje ha na teyîbe de bandanê mexlûteyan dekena. Ez bandanê Küçük Ceylane yê cîranan û embazan ser o qeyd kena. Eke band de ca bimano, ez radyo ra zî dewam kena. Her çî ra bêxeber, ez vana reya verêne mi bandê mexlûteyî dekerdê. Selda Bağcan ra *Gesi Bağları*, Belkıs Akkale ra *İlvanlım*, ez se bikî, dayîka mi nînan ra zî hes kena. Mi o zimistan bandê Şivanî ra çekuya *Kurdîstanî* zî eşnawite. Mi newe eşnawite, labelê mi kesî ra nêvat, mi pers nêkerd. Mi zanêne, na çekuye zaf nêzdî ya, zaf dûrî ya; qedexe ya!

O zimistan en zaf deza û datkênayî zewiciyayî. Xortanê dewe lîse qedêna û ca de zimbêlê tenikî verdayî. Zimbêlan ra dima serê harmeyî xo de pê cilet yew qelb zî viraşt, zereyê qelbî de herfê verênî yê nameyê waştî. Wexto ke kênakan nê qelb û herfî dî, aqilê înan kewt tîmîyan. Kam kamî ra hes keno, kewt tîmîyan. Se bikerê feqîrê mi, înan zî xo xemilna, desmala sûre girewte, bî sergovend. Hol kerd!

Deyîranê veyveyî de en zaf Türkeşî ra nengî çî-nîyayêne, Çillere ra hîna zaf. Mi deyîrê Rêncber Ezîzî ê veyveyî de goşdarî kerd, badê cû aparloyê yew dolmuşa sûre ra. Na dolmuşe ra pey her çî kewt tîmîyan; penceraya dolmuşe de yew perperike û bin de: HADEP. Dewijan yewbînan ra pers kerdêne vateña “Ti vanî perperike estorî ra hîna hol a?” Her

Ti bi Xeyr Ameyî Cemîl Qoçgîrî, Oxir Bo Leonard Cohen!

Hesen Polat

sere ra yew veng vejîya. Aqilê dayîka mi zî kewt tîmîyan, rojê reyêk şîye mohr da serê qalûç û çakuçî ro. Kekê mi dayîka mi ra va “Ti hinî bîya komunîst. Xelasîya to çin a!” Dayîka mi ferzê nimajî panc kerdî şeş, sankî fatihaya xo zî hîna derg wendêne, hîna zere ra.

Serrî vîyartî, hamnan hîna germ, zimistan hîna serd vîyart. Ez Reyna yew teyîbe de raştê vengê Mikaîl Aslanî ameya. Ez hinî bîyo pîl. Yew zimistan mi semedê dayîka xo *Komünist Manifesto* zî wend, mi çik fehm nêkerd. Mi va ma rê *İnce Memed* hîna hol o, Ahmet Kaya kilamanê rindan vano, filmo baş *Sürü* ya. Ez a roje keyfweş a, Mikaîl Aslan ho ziwane domantîya mi de kilaman vano, ez hinî çî biwazî? Mi va ya, ez hinî pîl a. Ez ê wextan ha Nirvana ra tay, Pink Floydî ra zaf hes kena. Fekê mi akerde maneno *The Wall* de. Ê vanê “You forget so easy / We ride tonight / Ghost horses”, ez vana “Mi kilîtê kou kerd

vînd.” Ziwane xo ra kewtiş, meselaya pîl a; sankî ez eşkena pê kilaman ê ziwani tepîşî. Wexto ke Metin û Kemal Kahraman yew bando newe vecenê, a game yew *film yeno bajarê* ma. Kilamî dest danê yewbînan, dest danê ma. Ez se vajî, hem pas rind niyo şût ra?

Wext vîyareno, zimistan vîyareno, merg nê-vîyareno.

Yew roştê zerd de şayîyanê ma dima yew bêvengîya derge. Labelê ma zanê, destê Ferzad Kemangerî nika Ceylane û Uğurî kenê germin. Behçet Aysanî vatbî, birayê Hasretî Sêwas de bi va, ti zanî? “Çiyêk nêvurîya / merg ne tede / eynî asmên, eynî dej.”

Reyna winî yew zimistan o nika. Leonard Cohenî ra dima *Dance Me to the End of Love* ha cinena. Pey ra vengê Cemîl Qoçgîrî yew oda de, bi yew roştê zerd. *Zalâl*. Ê vengê ke ma hes kenê, winî yo vengê Cemîlî zî. Ê domanê ke ziwane xo de pê kilaman benê germin, winî yo. Belkî hinî kes semedê kilaman heyecan nêkeno, labelê ez wazena şorî o studyo, o kuçe. O studyoyo ke aparloyan ra şew û roje vengê Ezîzî ameyêne, vengê Eyşe Şane û Meyrem Xane. O studyoyo ke kasetê Yorum û Berxwedanî zereyê kasetanê Tatlısesî de nimitêne. Ez se vajî, ma zaf tay ê, labelê ma rind ê.

No zimistan wa vengê Cemîl Qoçgîrî bêro pence-rayan ra.

Belkî a game yew doman vîyareno uca ra. Belkî yew mîrçike firdana destê nê domanî ra. Belkî a mîrçike şina nişena dara Seyîd Rizayî ser. Belkî a game cem û cumle vindeno silamî.

Rast a, mumkin niyo, ma Leonard Cohenî ra pê kilamanê Cemîl Qoçgîrî xatir biwazê? Mumkin niyo ma vajê “Ti bi xeyr ameyî Qoçgîrî, oxir bo Cohen!”

**EDÎTORÎ
RA**

Roşan LEZGÎN

Gama ke ez nuştayan redakte kena yan zî ez bi xwu nusena, formê tayê çekuyan û tayê qaydeyan de ez rîayetê *meylê kombiyayîşî* û *tercîhanê* Grûba Xebate ya Vateyî nê-kena. Tayê wendoxî û endamê Grûbe naye xelet fehm kenê; sewbîna manayan ci ra vejenê! Coka ez tayê çîyan bi nuştêkî îzeh bikerî baş beno.

Sere de ez vajî, kirdkî de standardkerdiş hewce yo, gereka bibo. La bi hawayêko dogmatîk her çî ferzkerdiş rast nîyo! Gereka berê îfîraz û munaqeseyî tim akerde bo. Netîce de, mesela ziwan o, îdeolojî nîyo!

Heto bîn ra, termê neweyî, formê çekuyan û qaydeyê ke prosesê xebata Grûbe de pêşnîyaz benê, *temayul* û *tercîh* ê. Û mumkin o ke endamê Grûbe *viraştîş*, *meyl* û *tercîhanê* xwu de xeletî zî bikerê, coka rast nîyo ke bi wuşkiye bêre ferzkerdiş. Eke wina bo, mesela ilm ra vejîyena...

Hetê mi ra, eke qenaetê mi ronênîşo, ez xwu mecbûr nêvînena her çî qebûl yan tetbîq bikerî. Çîyo muhîm, cayê ke ez qebûl nêkena, ez eşkena îzeh bikerî. Mesela, badê ke mi qaydeyê *herfê -i'yê ke 'y' ra ver û pey yeno ganî sey '-î' binusîyo* problemin dî, coka ez tetbîq nêkena.

Na babete de, Celadet Bedirxanî telafuz esas girewto û vato "Vokalê 'î' caran 'y' ra ver nîno. Eke yew çeku bi 'î' biqedîyo, verê aye de îlaweyê 'y' yê pêrabestişî (yan zî tayê fekan de 'h')

gêno û vokalo peyên vurîyeno beno 'î.' (Kürtçe Gramer, r. 12) Yanî vano, vengê '-î' ke 'y' ra ver yeno gereka sey '-î' binusîyo. Ma vajin ke, nameyê sey 'Ehmedê Xasî', 'Kanîmasî', ancî çekuyê sey 'azadî' yan 'bêrî', halê xwu yê sadeyî de bi vengê '-î' qedîyenê. Celadet Bedirxanî gore, nê name û çekuyî gama ke îlawe bigêrê, gereka sey 'Ehmedê Xasiyo zanaye', 'Kanîmasiyo rindek', 'azadiya kurdan' û 'bêriya to' binusîyê.

Qismêk kurmancê ma nê qaydeyê Celadet Bedirxanî sey ayeta Quranî vînenê û ortodoksane pawenê. Homa nêkero, eke bivînê cayêk de herfa '-î', 'y' ra ver nusîyaya, merdimî lînc kenê! Nika tayê kirdê ma zî tayê çîyan de fanatîzmîye kenê.

La eşkera yo ke bi no qayde, nameyan de vurnayîşê herfan probleman vejeno, teşqeale ano meydan. Mesela, eke wendox eslê nameyan ra xebardar nêbo, beno ke vajo qey halê xwu yê sadeyî de sey 'Ehmedê Xasî', 'Kanîmasî', 'azadî' û 'bêrî' yê. Ancî, perwerde de zî zehmetî û teşqeale vejeno. Ma vajin ke, sinifê yewin yê mektebî de, gereka tim çend hebî "-î" û "-i'yê yêdekî cêba malimî de estbê ke musnayîş de, xaseten zî hecekerdiş de, yewe biyaro a bîne bibero.

Kitabê *Ji Bo Rastnivîsînê Ferhengê Kurdî (Kurmancî) - Tirkî* ke xebata ci de ziwannasê sey Mistefa Aydogan, Zana Farqînî, Newzad Hîrorî, Huseyîn Kartal, Remzî Kerîm, Mahmûd Lewendî, M. Emîn Narozî û Reşo Zîlanî ca girewto û M. Malmîsanîjî zî sey redaktor weşane rê amade kerdo de zî, tam eksê qaydeyê Celadet Bedirxanî *tercîh* biyo! Kitab de

wina nuşte yo:

"Kurmancî de vengê '-î' û '-ê'yê ke 'y' ra ver yenê, bi di hawayî nusîyenê:

a) Nê vengî yenê pawitiş. Nimûne: azadiya gundiyan, rêya gundê wan

b) Nê vengî benê '-î'. Nimûne: azadiya gundiyan, riya gundê wan

Pawitişê eslê çekuye muhîm o, loma [...] nê her di hawayan ra, o verin tercîh biyo. Çunkî tu sebebêko maqûl çin o ke çekuyê sey azadiya, gundiyan, rêya bi hawayê azadiya, gundiyan, riya binusîyê." (r. 25)

No tesbîtê înan rast o. La merdim heyret maneno, hema cumleya dewamê ci de, xwu dir kewênê nakokî û vanê "Seba ke tayê çekuyî bi '-îy' tayê zî bi '-iy' nênusîyê û nêbê sebebê têmîyanekî û zehmetîyan, 'y' ra ver nênuştîşê '-i'yî la tim nuştîşê '-î'yî tercîh biyo." (r. 25) De bêre safî bike û mîyan ra vejîye!

Hetêk ra vanê *pawitişê eslê çekuye muhîm o*, hetêk ra zî vanê 'y' ra ver *nênuştîşê '-i'yî la tim nuştîşê '-î'yî tercîh biyo*. Madem şima *tercîh* kenê, êdî çira behsê *muhîmîya pawitişê eslê çekuye* kenê? Mesela, Ferhengê Grûba Xebate ya Vateyî de "Hênî (n)" nameyê yew bajarê ma, "hênî (n)" zî manaya "çeşme" de yo. Eke nê *tercîhî* gore, cayêk de "Hênîyo rindek" binusîyo, ma do senî bizanin vano "Güzel Hani" yan "Güzel çeşme?"

Kitabê îmla yê kirdkî *Rastnuştîşê Kirmanckî (Zazakî)* ke hîna zaf hetê mamosta Malmîsanîjî ra amade biyo la bi nameyê Grûba Xebate ya Vateyî weşaniyayo de wina nuşte yo:

"... '-yîş' eslê xo de '-îş' o labelê gama ke herfa vengine (sesli harf) dima '-îş' bêro, di vengîni yenê têhet,

o wext 'y' sey herfa pêragirêdayene dekewena beyntarê (mabênê) di venginan û '-îş' beno '-yîş'. Yanî, herinda '-yîş'î de ganî tim '-yîş' binusîyo." (r. 89)

Eynî kitab de, seba hûmarnameyê "dî"yî rîpel 71 de wina nuşte yo: "2 di ... du, didi, dudu". Ancî hûmara "dî"yî cumleyan de zî sey halê xwu yê sadeyî nusîyaya: "Di wayî û di birayî ewro ameyî." (r. 40) La gama ke "dî"yî îlawe girewto, sey "2. dîyin, -e ... ikinci" (r. 73) nusîyayo. Tîya de, qaydeyo ke vano 'y' sey *herfa pêragirêdayene dekewena beyntarê (mabênê) di venginan û '-îş' beno '-yîş'.* Yanî, herinda '-yîş'î de ganî tim '-yîş' binusîyo, seba '-i'yê ke 'y' ra ver yeno tetbîq nêbîyo, seba '-i'yê ke 'y' ra ver yeno tetbîq biyo. Gelo çira ma do îlaweyê mesderî sey 'yîş' la îlaweyê derecekerdiş sey 'yin' binusin? Û çira bi şeklê xwu yê halê sadeyî sey hûmarname 'dî' la gama ke îlawe bigêro bi şeklê 'dî'yî binusîyo?

Na babete de, qaydeyo ke Celadet Bedirxan vano, seke ma nîşan da, problem vejeno. La qaydeyo ke *Ji Bo Rastnivîsînê Ferhengê Kurdî (Kurmancî) - Tirkî* de û Grûba Xebate ya Vateyî ma ser o ferz kena zî problem vejeno. Mesela, gama ke ma 'Hênî' bikin 'Hênîyo rindek' yan 'Palî'yî bikin 'Palîyê kurdan' yan zî ma 'dî' bikin 'dîyin' û hema gelêk name û çekuyanê sey nînan winî bivurnin, *têmîyanekî û zehmetî* virazîyenê. Coka qaydeyo maqûl û raşt no yo ke nuştîş de *eslê çekuye* bêro pawitiş. Çekuyî yan zî nameyî, eslê xwu de bi kamcîn herfe qedîyenê, nuştîş de zî wa tim sey eslê xwu binusîyê.

X A Ç E P E R S

ÇEPA-RAST

- 1- Doktor ... (Sait Kırmızıtoprak) - Qer (yew reng)
- 2- Karkerî, mişagî, paleyî - Mîyanê "zele"
- 3- Şewlete, mîyanşewe
- 4- Prefîksêkê negatîfîye - Îzan, fehm, fehmdarîye

- 5- Mabeyn, beyntar, orte - Peynî, eksê "ver"î - Sembolê neonî
- 6- Siba - Tu, tif, aluye
- 7- Sinc, sincik, qît - Çimeyêkê banî
- 8- Zad, tene - Derd, xem, elem
- 9- Behîşt - Eksê "nizm"î
- 10- Qitayêk, parzemînêk - Bi kurmancî/kirdaskî "rew", "lez"

Cewabê Hûmara Verêne

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	R	O	Y	Ê	M	U	R	A	D	Î
2	A	D	A	R	E		A	M	Î	N
3	Y	A	R		R	E	Z		L	A
4	Î		Î	P	E	G		Z	I	D
5	R	F		E	K	O	N	O	M	Î
6	W	E	S	L	E		E	M	E	
7	A	N	Û	X		Ç	O	P		V
8	N	E	R	A	Z	Î		E	S	A
9		R	E	Ç	E	T	E		E	T
10	K	E	K		L	E	Y	Î	R	E

CORA-CÊR

- 1- Destana îranîyan a mîlîye ke Firdewsî nušta - Mekan, mesken, herinde
- 2- Mîyanê "zime"yî - Areyê peroj/taştere û şanî - Ede-têk
- 3- (seba nêweşan) Şewat, adir - Mesderê "eştîş"î
- 4- Vaş, werdê heywanan - Eksê "zere"yî
- 5- Rojnameyo bi kirdkî/zazakî - Sembolê tîtanî

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

- 6- (ters ra) Berey, eksê "rew"î - Mîyanê "dîko"yî
- 7- Waştîye, sînayîye - Dêke, cinîya ke wextê domanardişî de bena ardîmar

- 8- Mîyanê "mêse" - Maxe, lodike
- 9- Yemenîdeştux, keso ke yemenî derzeno
- 10- Hengazî, haceta cite - Mirad, waştîş, nîyaz

ŞEHÎDÊ HEME KURDAN DR. SEÎD

Ehmedê Dirihî

Erdê hîrê dewanê ma yê Guevdereyî Pul, Toinst û Dola Cêrîne de se serran ra nat hezaz biyêne. Walîyîyê Çolîgî 1967 de Gola Cebaxçûrî de erdê xezîne yê Çilkanî ser o ca da nê hîrê dewan. Ma hîrê heme dewî doşê Koyê Qere Umerî ra hewlîyayî deşta Çilkanî.

Seîd Çürükkaya Toinst ra bi la 1968 de Çilkanî de ame dinya. Dewe de nameyê ey Seîdê Xeyrûn o. Nameyê dadîya ey Tayibeya Îsayî, babîyê ey Sîlemûnê Xeyrûn o. Şeş bira yê: Selîm, Necmedîn, Mehmed, Hesên, Umer, Seîd û Sadiq. Nînan ra Hesên Adena de unîversîte de beşê İqtîsadî wend, bi mezûn. Dima şî ko, 1991 de Koyê Sipî de şehîd kewt. Umerî zî Xarpêt de muhendîsî wendêne, la ey zî wendiş caverda, şî ko, 1996 Dêrsim de Koyê Maran de şehîd kewt.

Seîdî mektebo verîn û mîyanên Çilkanî de, lîse Çolîg de wende. Dima Adena de Fakulteya Tibî ya Unîversîteya Çukurova de wend. Wendiş de tim yewin bi. Ey zî sey birayanê xwu wendişê xwu sinifa 3. de caverda şî ko.

Mabeynê serranê 1982-1987 de ez zî pa keye wa Çilkanî de bîya. Rojêk kombîyayîşê welîyan de mudire babîyê Seîdî Ap Silêmunî ra vana "Seîd uqela yo!" O zî ame mi ra persa va "Ehmed, uqela çî yo?" Naye ser o ma piya şî mudire het. Aye va "Ez çî vajî, Seîd vano 'Mamosta ma nînan zanê, çîyo newe bimusne ma.' Seba ke sinife inglîzkî de tepîya ya, ez mecbur dersanê verênan tekrar kena." Mi aye ra va "Eke ti ya mi kena, qijê ke wazenê hîna zaf çî bimusê, înan ser o vindere. Na wazanîye nîya." Mi va "Qey babî ya vateyê to çîne yo?" Va "Hewce nêkeno ez vacî, şîma heme mi holêr pê zanê ke mektebê ma pê Seîdî, Çolîg de tim beno yewin."

Serra 1980 de hêverî veywa ey cinîya Selîmî Aysele, dima kekê ey Selîm zî tepîşîya. Aysele şeş serrî, Selîm yewendes serrî zindan de

mend. Aysele hela ke veradîya, babîyê aye kerd-nêkerd nêşka aye bero keyeyê xwu Dêrsim. A ameye Çilkanî, keyeyê babîyê Selîmî de mende. Badê şeş aşman Aysele zulmê dewlete ver şî ko. O mehel Seîdî Çewlîg de lîse wendên. Paşayê Çewlîgî waştbi pê zor a keynaya xwu lîse de bikero a yewine, la mamostayanê Çewlîgî nêverdabi ke Seîdî rê neheqî bibo.

O wext şûbeyê Halkın Emek Partisi Dîyarbekir, Mûş, Dêrsim, Erzirom û Xarpêt de ronîyaybî la hema Çewlîg de anêbîbî. Embazan venda mi, ez Adena ra ameya, ma mişawire kerd. İbrahîm İncedursun zî ame, ma piya teşkilatê Çewlîgî yê HEPî na ro. Reya verêne mi hunerê Seîdî uca dî, ma yewbînan ra hîna bîyî nîzdî.

Reyke ciwananê dewa ma dêsê mektebî ser o "Bijî Kurdistan" nuştbi. Naye ser o dewlete Seîd bîlaheq Adena ra tepîşt ard dewe. La ciwanan va, "Ma kerdo". Rojo bîne dewlete o verada. La naye ser o ey wendişê tibî caverda, şî ko, bi gerîla. Gerîlayîye de bi nameyê Doktor Silêmanî, bibi sînayeyê şarê kurdî.

1996 de PKK bi nameyê "Yıldırım Harekatı" êrîşê pêşmergeyanê PDK kerd. O hereket de Seîd qomutanê gerîlayan ra yew bi. Vecîya tel-evîzyonê MED TV, va "Hetanî ma Mesud Barzanî xwu dest nêfînê, êrîşê ma dewam keno." Mi ci rê xebere şawite "Eke kurdî xwu mîyan de şer bikerê, ti xwu mede vernî!" Uca ra pey mi nêşnawit ke Seîdî şerê mîyanê kurdan de xwu dayo vernî.

Badê ke Evdila Ocalan ame girawa İmralî, stratejîyê PKK bedelna. Gama roja 02.01.2000 de kongreya 7. kerdêne, Seîdî na kongre de va

"Ez tena seba Kurdistanî şer kena, ez qey demokratîkbîyayîşê Tirkîya ganê xwu feda nêkena!" Seke neçar mend dima ra o pa 30 hevalanê xwu înan ra aqîtya. Demeyêk Silêmanîye de mend, dima şî Almanya. Bremen de unîversîte de beşê Şêwîrmendîya Sosyale wend. Û serra 2008 ra nat zî karê ticaretî kerdêne.

Badê ke DAÎŞî serra 2014 de êrîşê kurdan kerd, Mûsil û Şengal de cinî û keynayê kurdanê ma yê êzidîyan remnayî, Seîdî tebat nêkerd. Heme karê xwu caverda û şî Kurdistanê Başûrî. Verî pêşmergeyî perwerde kerdî. Dima bi fermanarê pêşmergeyanê xwubexşan ke bi nameyê "Hêza Agiri" name bîyêne.

Badê ke artêşa pêşmergeyan bi xurtî êrîşê DAÎŞî kerd, fermanar Seîd bitaybetî karê pûçkerdişê mayînan û bombayan de xebî-

tîyayêne. Verî cebheyê Şengalî de, nê peynîyan de zî cebheyê Mûsilî de bi. La roja 26 teşrîna verêne 2016 de, dewa Başîka Fazilîye de, gama ke ey û di embazanê xwu bombayî îmha kerdêne, çeteyanê DAÎŞî dûrî ra bomba teqna. Embazanê ey ra yew şarê Kurdistanê Rojhelatî bi, ca de şehîd kewt, Saîd û o bîn zî bi giranî bîy darbice.

Uca ra înan benê Nêweşxaneyê Hewlêrî. La seba ke rewşa Seîdî giran a, pê teyareyê ambulansî kenê ra benê (şawenê) Almanya. Çi heyf ke roja 30 teşrîna verêne 2016 de resa karwanê şehîdan. Kurdanê Ewropa bajarê Bremen de pa merasîma ey ra xatir waşt. Dima cenazeyê ey Almanya ra ard Kurdistanê Başûrî. Hewlêr ra pê merasîmê eskerî ya şawit Duhok. Uca ra zî pê konvoy a ard resna Kir-doneyê ma. Mezalcayê Çilkanî yê Çewlîgî de edetanê ma gore, pê tel-qînê kirdî û qalkerdişê kurmançî û kirdî ya ma o teslîmê Heqî kerd. Wa sereyê çar biraran, Somaya ma, miletê kurdî û welatê Kurdistanî weş bo.

Dr. Seîd seba Kurdistanî sînor-nas bi; her parçeyê Kurdistanî de rêça linganê ey esta. Kam biwazo vînenno. O hema weşîyê xwu de bibi efsaneyê ma çewlîgîjan. Êdî bi efsaneyê heme kurdan. Ma pê ey a, tim û tim sareberz ê!

DOKTOR SEÎD XORTANÊ KURDAN RÊ MODEL O

Wusiv Zîya DÖGER

Saîd Çürükkaya, dewa Çewlîgî Çilkanî ra yo. Dewa xwu de dest bi mekteb kerd. Dima wendişê xwu Çewlîg de dewam kerd. Badê ke lîse qedêna Adena de Fakulteya Tibî yê Unîversîteya Çukurova de dest bi wendişê tibî kerd.

Fakulteya Tibî de hetanî sinifê hîrêyin wend. O wext ûnîya ke şervanê kirdan serê koyan a muhtacê ardimî yê, coka Seîd qerarê xwu dano şîno ko û qey azadîya welatê xwu bi şervan.

Seîd qasê des serrî ko de mucadeleyê xwu, şervanîye ra heta fermanartî her merhele de dewam kerd. Gama ke bi namzedê Komîteya Merkezî ya Partî, ûnîya ke partî fek xelisnayîşê welatî ra veradayo. Uca ra pey xeylê zeman muhasebe keno, peynî de qerarê xwu dano vano "Ez înkara pey nêşkena mucadeleyê azadîya welatî îtya de dewam bikerî" û kongreyê partî de fikrê xwu ifade keno û partî ra aqityeno şîno Ewropa.

Ewropa de hetêk ra waneno heto bîn ra qey malbatê xwu ticaret keno. La wexto ke DAÎŞ êrîşê başûrê Kurdistanî keno, xîretê Dr. Seîdî qebûl nêkeno ke Almanya de vîndero. Bêke teredut bikero, fek ticaretxaneyê xwu ra veradano û qerarê xwu dano, şîno başûrê Kurdistanî, ardimê pêşmergeyan keno.

Îtya de aseno ke Seîd qey welatê xwu eşkayo her çîyê xwu ra fek verado. Na rewşe de merdimo welatparîz encax ina bikero. Seîdî zanayîşê xwu yê eskerî hem zî zanayîşê xwu yê teorî berdo başûrê Kurdistanî û pêşmergetî kerda. Di serrî ra zêdeyêr uca de ina xebata pratike kerda. Qet xwu tepîya nêdayo. Her roja Homayî canê xwu gêno xwu dest û herb keno. Herb de her daîm pê felsefeyê herbî mucadele keno.

Gano ke Homayî dayo Seîdî, ey semedê rizgarîya welatê xwu Kurdistanî rê feda kerd. Roja 26 teşrîna verêne 2016 de, dewa Başîka Fazilîye de gama ke mayînan îmha keno, bi giranî birîndar beno. Ey benê Nêweşxaneyê Hewlêrî, uca ra zî bi teyare hewaleyê Almanya kenê. La roja 30 teşrîna verêne 2016 de Almanya de şî rehmet.

Merdim hela ke ewnîyeno mucadeleyê Seîdî ra, ey bi heyatê xwu qey xortanê kurdan yew numûneyo model ard meydan. Gereka xort û keynayê kurdan xwu rê Seîdî bikerê model û felsefeyê ey bimusê. Felsefeyê Seîdî ra aseno, eke roje ameye, ganî ma pêro qey welatê xwu her çîyê xwu feda bikerê. Dr. Seîdî ino rayîr eşt ma ver, ma gereka qîmetê inê rayîrî bizanê. Rayîrê ey ma rê rehber o.

Ferhengek

asteng (n): engel
astengdar, -e: engelli
beşdar, -e: katılımcı
beşdarîye: katılım
bikardîş (n): kullanım; kul-lanma

bikardox, -e: kullanıcı
cigêrayîş (n): araştırma
cigêrayox, -e: araştırmacı
çekerdiş (n): atmak
darbice: yaralı
mexlûte, -ye: karışık
mezalca (n): mezarlık

namzed, -e: aday
qerwaşe (m): hizmetçi kadın
tradîsyon (n): gelenek
vurnayene: değiştirme
vurnayîş (n): değiştirme
xwubexş, -e: gönüllü
xwubexşîye: gönüllülük

Mahir Doğan: “Beno ke neslêk ra dime nêmeyê kirmancan kirmanckî nêzano”

>>> rîpel 1 ra dewam

Roportaj: NewePel

Keremê xwu ra bineyke zî keyepelê DersimInfoyî bi ma bide şinasnayîş. No keyepel key saz bi, kam finansê keno, muhtewaya xwu çi ya, kam nuseno, çi nusênê?

- DêrsimInfo sereyê serra 2010 de ronîya. Destpêk ra heta bi nat keyepel seranser bi kirmanckî bî. Ge-ge tayê beşê ci bi ziwananê bînan vejî-yayî, ewro kî blogê xo esto ke meqaleyan bi ziwananê bînan arê dano. Labelê keyepel bi xo tim kirmanckî bîyo. Xora hedefê keyepelî viraştîşê yew platformê xeber û meqaleyan o ke her warê heyatî ra bi kirmanckî melumat bido wendoxan û wina kirmanckî hîna atraktîf bikero. Wextê awankerdişî de mi kurs de dursa kirmanckî dayêne, wayîrê keyepelî ameyî mi het va, ma wazenîme yew platform ronîme, wa her çî tede bi kirmanckî bo, her çî kalîteyêde berz de bo. Mi ra persayî, mi qebul kerd û înan ez kerda redaktor. A roje ra bi nat ez, nuştux û hetkarê DêrsimInfoyî, ma pîya karê xo dewam kenîme. Heta ewro kî DêrsimInfo keyepelo xoser o, yanî qet partî, rêxistin yan îdeolojî wa girêdaye nîyo, coka hetê tu kesî ra finansê nêbeno. Pêro xebatkar û nuştuxê ma kî keremê zerrîya xo ra gureyênê, bi fedakarîye xizmetê ziwane xo kenê. Derheqê muhtawa de ma serbest îme, ma rê tena muhîm o ke bi kirmanckî bo û kurdîstanî bo. Herçiqas ke ma sîteyê edebîyatî nîyîme, ma ca danîme edebîyat kî.

Ma xebata xwu ra zanê ke kirmancîya nuşteki de karo tewr bela raştkerdişê nuşteyan o. Ti eşkenê ma rê bineyke behsê tecrubeyê xwu yê redaktoriye bike...

Xora karê min o eslî redaktekerdiş o. Ez bi xo zêde nêusenena. Ma vanîme “redaktor”, la eslê xo de zereyê nê karî de çend hetî peyda benê. Hetêk ra ez teshîhker a, yanî nuşteyan hetê gramer û rastnuştîşî ra kena rast. Hetêna ra ez lektor a, yanî uslûb û tarzê nuştîşî de nîyadana, qerar dana gelo metn seba kamcîn tewirê wendoxî yo, edebî yo, zanyarî yo, xeber a ûsn. Û naye gore ge-gane zî hetê stîlî ra tayê çîyan vurnena. Heto bîn ra kî ez redaktor a, yanî ez qayîte tamamîya nuşteyî kena: asayîşê nuşteyî, rêzê paragrafan, tewiro ke melumat dîyeno wendoxan, têkildarîya parçeyanê muhtawa, usûlê qalkerdişî ûsn. Çiyê ke nuştuxî û xebatkarî nusênê, ez înan goreyê nê krîteranê ke mi va, kena rast.

Heya, ti rast vanî, redaktoriya bi kirmanckî karêde zor û zehmetin o. Eke mi ra persênî, seba naye di se-

bebê bingeyênî estê. Yew, hîna tayê kêmasîyê standardî estê. Standardê Vateyî zaf rind o, seba karê ma elzem û hewce yo. Labelê, seba ke standardî hîna heme cayanê gramerî û rastnuştîşî ser o nêvindeto, ge-gane merdim rastê çiyêk yeno ke hema standard nêbîyo. Gerek merdim uca qerar bido: na taybetmendîye senî nusîyena, gelo qaydeyê ci çi yo? Ganî merdim ser o bifikirîyo. No qerar kî ganî seba pêro nuşteyanê ameyoxan wina muntezem dewam bikero. Ser o kî lazim o ke redaktor pêro fekanê kirmanckî de zanaye bo ke nuşte ra xo fehm bikero. Nameyê keyepelê ma DêrsimInfo yo, la nuştux û wendoxê ma her cayê Kurdîstanî ra yenê, tena Dêrsim ra ney. Zafê reyan ez rastê yew çekuye yan yew xusûsiyetê gramerî yena ke mi rê xam o, çike hetê ma de çin o yan ez pênehesîyaya. Eke şansê mi bibo, ferhengêk yan kitabêkê gramerî de behsê ci beno, ez eşkena biwanî ke şorî ser. La zafê reyan merdim bi sereyê xo yo, ganî wayîrê nuşteyî ra biperso û not bigîro. Teferuatê gramerî zaf ê, çî heyf ke standard xeylê waranê ci de hîna nêmcet mendo. Sebebo diyin ke karê ma keno zor -û ez vajî çiyê ke tewr zaf sereyê redaktorê de jeno, no yo- serehuşkî û fehmkorîya şarê ma ya. Ha nuştux bo ha wendox bo, her ca ra rexneyî yenê vanê “Mi fehm nêkerd, na kirmancîya rastikêne nîya, şima ziwane ma nêzanê” ûêb. Eke rexneyêko konstruktîf bibîyêne, problem nêbîyêne. La ney! Dêrdê înan no yo ke her çî tena sey dewa înan binusîyo. Nêbeno ke. Yewna, ehemîyet nêdanê rastnuştîşî. Ti se reyî nuşteyî rast bike, xeletîyan rast bike, ancîya reya bîne yewna nuşte bi eynî xeletîyan yeno ra to ver. Hewesê

musnayîşî çin o. Vanê, “Ez sey xo binusî, xora redaktor keno rast!” Wextê înanî gêno, keyfê înanî xeripneno. Bêguman o ke seba redaktorê astengo tewr girs mentalîteyê şarê ma yê kirmancî yo.

Na meselaya Facebookê Zazakî çi ya, nika çi halî de ya?

Seke yeno zanayene, Facebook bi gelêk ziwanan xizmet keno. Çend serran ra ver Facebookî projeyêk na ro, ziwane ke resmî nîyê de zî xizmet bikero. Coka merdim eşkeno mura-caet bikero ke keyepel biçarnîyo ziwane. Seba naye tena şert no yo, ganî qaso ke çim keno beşdarî peyda bibê. Her kes besekeno beşdar bo, biçarno û ray bido çarnayîşanê bînan. Eke çarnayîşêk heta dereceyêk rayî girewtî, hetê sistemî ra tesdîq beno. Winî pede-pede bi sistemêde demokratîk Facebook yeno çarnayene. Serrêk ra ver Facebookî beşê çarnayîşê kirmanckî kerd ra. Xora, kirmanckî rew ra amebî çarnayene, reştî sewîyeya Beta, reaksiyonê bikardoxan rind bî. Dore amebîye kirmanckî, ma dest bi çarnayîş kerd. Destpêk de her çî rind û rindek bî, hema-hema se ra 60yê Facebookî ame çarnayene. La her ke wext şî, eleqeyê komelê çarnayoxan bî kêmî. Dima, dişmenê kurdan kewtî ci, çarnayîşî xeripnayî, sistem sabote kerd, Facebook de gerreyê hesabê çarnayoxan kerd. Xafil de ma çarnayîş de ney, la politikaya ziwani û sabotekerdişî dir meşgul bîyîme. Game bi game millet ci ra bêzar bî, fek çarnayîş ra verada. Nika proje hîna dewam keno, la çarnayoxê ke mendê û aktif ê, tay ê. Aye ra zî wet, sistemê Facebookî de tayê vurîyayîşê teknîkî bîyî, xeylê şaşîyî vejîyayî meydan, çarnayîş kewtî tîmîyan ro. Heta ewro nê problemê

teknîkî hel nêbîyê. Wina aseno ke ekîbê Facebookî na mesele de giran xebitîyeno. Heyf o, çike potansiyelê Facebookê kirmanckî seba musnayîşê kirmanckî zaf o. Eke tamam bibîyêne, seba raverşîyayîşê ziwane ma do bibîyêne gamêda erjayîya.

Ma do karê xo dewam bikerîme. La bê hetkarîya komelê ma nêbeno. Facebook seba kurdan platformêde muhîm o, beno ke seba ma Înternetî de o ca yo ke tewr zêde zîyaret beno. Eke kirmancêk Înternetî ser o yo, muhtemelen hesabê xo yê Facebookî zî esto. Coka kamo ke Facebookî ser o yo, dest bido ke Facebook rast bêro çarnayene kirmanckî ser!

Almanya de, hetê nasnameyê etnikî ra rewşa şarê ma, hetê eleqedarîya bi ziwane dayîke senîn a?

Kirmancê Almanya hetê angajmanê xo yê komelkî û siyasî ra aktif ê. Rew ra komeleyî awan kerdê, xo organîze kerdo, azadîya Ewropa de çalakîyan virazenê, şonê festîvalan, kultur û îtîqadê xo serbest ciwîyenê. Hetê nasnameyî ra zêde problemî çin ê. Tayê estê ke eslê xo înkâr kenê, la nê tay ê. Hetta çiyêko rindek no yo ke kurdê her parçeyê Kurdîstanî yenê têlewe û yewbînan nas kenê. Labelê hetê ziwane dayîke ra kêmasîyî zaf ê. Xeylê xort û ciwanî ziwane xo yê dayîke nêzanenê. May û pîyê xo ziwane nêmusnayo înan. Eleqedarîye kî kêmî ya. Ez bi xo vînena: ti dursa kirmanckî dana, roja verêne daçewres kesî yenê, ti vanî qey eleqe zaf o. La tepîya, her hewte benê kêmî û kêmî. Peynîye de, çar-panc kesê wefadarî manenê. Wendekarê min ê tewr rindî tim alman yan kesê ke kirmancî nîyê, bîyî. Ecêb o! Ê meraqdarîya xo ra yenê kurs, manenê û teberê kursî de kî eleqe musnenê. La kesê ke no ziwane ziwane înan ê dayîk o, ê ci ra texilîyenê. Dîyar o ke tesîrê asimîlasyonê dewleta tirkî hîna mezgê may û pîyan ser o esto. Herçiqas ke Ewropaya azade de ciwîyenê, ters yan zî cahîlye ra ziwane baw û kalanê xo neqlê domananê xo nêkerdo. Beno ke gereka ma bi sewbîna usûlî bifikirîme û kirmanckî seba xortanê kirmancan hende atraktîf bikerîme û platformêk ronîme ke hîna asan bimusê. Eke nêkerîme, beno ke neslêk ra dime tewr tay nêmeyê kirmancan do kirmanckî nêzano.

La ganî ma qalê kar û keda rindan kî bikerîme. Hema-hema her şarîstanê Almanya yo girs de kursê kirmanckî estê, Berlîn de yew baxçeyê domanan bi kurdî (kirmanckî û kirdaskî) bîyo ra, Înternetî ser o kî eleqe her roje beno zêde. Yanî, hêvîya ma esta, la ancîya ma hema ranêxelîsîyayîme!

KLEPTOMANÎ

Îsmâîl GUVEN

"Şima şinê marketêk. Ewnîyenê refan ra û malzemeyo ke şima rê lazim o, dekenê sepete. Nişka ve ra qelemêk kewena çimê şima ver. Şima wazenê aye bidiznê. La qelemê şima estê û ihtiyacıya şima bi qeleman çin a. Heto bîn ra, seba herînayîşê qeleme pereyê şima zî estê. Labelê şima a deqa, nêşkenê nê çîyan bifikirîyê. Şima bala xo tena daya a qeleme ser û seba diznayîşê aye geyrenê keysa xo. Heto bîn ra, her çend zaf zeîf bo zî, şima pê zanê ke kerdena şima xelet a; ganî şima bieşkê xo kontrol bikê. La seke ma vat, no zanayîşê şima zeîf o, nêşkeno verba 'împulsê diznayîşî' şer biko. Axir şima anê fesale û qeleme erzenê tûrikê xo û market ra vejîyenê. Senî ke seba şima tehlûke qedîya, êdî a qeleme çimê şima de qîmetê xo kena vîndî û seba aye heskerdîşê şima qedîyeno. Şima hêdîka tûrikê xo ra vejenê û erzenê qutîya çopî."

Gelo eke şima bibê şahîdê serebûtêka winasî, şima do derheqê kerdoxî de çî fikirîyê? Dizd! Ney, no merdim dizd nîyo. Beno ke kerdena ey diznayîş bo labelê dizd nîyo. Çimkî dizd, çîyo ke do bidizno hêverî fikirîyeno, planê xo virazeno û dima keweno hereket. La na kerdene de plan çin o, hewceyî çin a; tena kerdena împulsîfe esta. Ma eşkenê kerdena împulsîfe (tirkî: *dürtüsel davranış*; İnglîzkî: *impulsive behavior*)

wina tarîf bikin: nişka ve ra û bê fikirî-yayîş yena meydan, wermentîqî (mentîq ra teber) ya û merdim nêşkeno xo kontrol bikero. Kerdena împulsîfe tena kleptomani de ney, Xerebetîya Kesayetîya Antîsosyale de, Xerebetîya Kesayetîya Borderline de û Xerebetîya Bîpolare de zî esta.

Kleptomani sistemê tesnîfkerdîşê psîkiyatîkî yê Amerîka gore, DSM IV (tirkî: *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı*; İnglîzkî: *The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*) grûba "Xerebetîye Kontrolê Împulsî ke sewbîna qayde tesnîf nêbenê" de ca gêno. Goreyê DSM IV, peymeyê teşxîsê kleptomani bi kilmîye nê yê:

a) Na kerdene de ihtiyacı û plan çin o, seba erjê pereyî nêbena. Merdim verba împulsê diznayîşî nêşkeno xo kontrol bikero.

b) Merdimî de seba diznayîşî hîsêko xurt peyda beno û verê kerdena diznayîşî beno bêhuzur (gergin).

c) Merdim wextê diznayîşî de yan zî diznayîş ra dima xo seke rehet bîyo hîs

keno.

d) Kerdena diznayîşî hezeyan û halusînyasyonan ra nîna meydan û wextê diznayîşî de merdimî de hîsê hêrs û heyfîrewtîşî çin ê.

e) Ganî kerdena diznayîşî bi semp-tomanê Xerebetîya Kesayetîya Antîsosyale yan zî yewna nêweşîye hîna baş îzeh nêbo.

Texmînen mîyanê nufûsê pêroyî de hezar ra şeşê merdiman kleptomani ê. Nê merdimî na kerdena xo ra şermayenê û nêwazenê kes pê bizano, coka zafane seba tedawî nêşinê nêweşxane. Sedemêko bîn zî, zafê kleptomani nêzanê tede xerebetîyêk esta. Camêrdî hîna zaf serranê pancasan de, cinî zî hîris û panc de hetkarîya psîkolojîkî wazenê. İstatîstîkan de, cinî camêrdan gore hîna zaf teşxîsê kleptomani gênê. Xora sedemê na rewşe estê ke nêweşî-narehetî-xerebetîyanê psîkolojîkan de cinî camêrdan gore hîna zaf û hîna rehet şinê nêweşxane û hetkarî wazenê. Yê diyin, camêrdê kleptomani cinîyan gore hîna zaf kewenê hepis. Çimkî "etîketê dizdîye" seba camêrdan hîna rehet gurîyeno. Sey nimûne, hikayeya corêne de ihtîmal o ke fikrê şima zî cinsiyetî gore bivurîyo.

Axir ma nêşkenê her failê kerdena diznayîşî sey "dizd" etîket bikin. Eke dormaleyê şima de zî kesê winasî estê û kerdena xo ra narehet benê la nêşkenê xo kontrol bikerê, hetkarîya înan bikîn û seba tedawî bişawîn verê pisporêk.

KAYÊ ORISÎ Û
KAYÊ İSRAİLÎ

Qutbedîn Nurlubaş

Yeno mi vîr, ez hema çares-panciyes serre bîya. 1979 de, yew cematê dîndaran de derheqê meselaya kurdan de çîyo ke mi ewilî şinawit eno bi: "Kayê Orisî ya!"

Înê vateyî ra pey zî ina mesela de çîyo ke ez pê zana, ino tewir dewam kerdêne...

Ez şahîd nêbîya ke empatî kerda vato "Kurdî millet ê. Zîwanê înan çî rê qedexeyo? Çî rê surgun benê? Çî rê maciranê tirkan anê Kurdîstan de îskan kenê? Çî sebeb ra înan ser o operasyonî benê?..."

Mentiqê înan ino bi, tim vatêne dewlete heq dara a. Nêvatêne dewlete adil a? Bi wijdan têwgêrena? Derwlete mecbur a unîtere bo? Nê çî qet tehqîq nêkerdêne.

Meselaya kurdan nika zî biya "Kayê İsrailî".

"Panc Hezarî Çekuyê
Kurdî Quran de!"

Husein Muhamed

Mi kurdan ra, heta kesanê maqul û zanayan ra, ne reyke ne di rey, îdfayêka wina eşnawita ke vanê "Panc hezarî çekuyê kurdî Quran de estê." Bitaybetî gama ke wazenê etîmolojîya tayê çekuyanê erebkî red bikerê, nê argumanî aver anê.

Helbet zaf kesî zîwanan ser o qîsey kenê, coka hewce nêkeno ke merdim her vateyê her kesî cidî bigêro. La na îdfâ hetê tayê kesan ra bena ke mîyanê zanayanê kurdan de namdar ê. Mesela, tewr peynîyan de mi na îdfâ Zeynelabîdîn Zinarî ra eşnawite. Yew suhbetê xwu yê Facebookî de vano "... Di Qurana Pîroz de 5.000 peyvên kurdî hene..." La çî heyf ke ne Zeynelabîdîn Zinarî û ne zî wayîrê na îdfâ ra tu keso bîn caran merdimî rê îzeh nêkenê ke heqîqeten nê panc hezarî çekuyî kamcîn ê ke kurdîya înan ra hende emîn ê. Coka mi bi xwu waşt ez nîzdîye ra bi-ewnî na mesela ra.

Quran, ê kitaban ra yew o ke dinya de tewr zêde ser o xebate biya. Bi vateyêko bîn, hetê îlmî, edebî û zîwannasîye ra gelêk cigêrayîşî ser o bîyê. Zafê nê xebatan hetê musulmananê bawermendan ra bîyê. Qis-

mêk hetê muxalifanê musulmanan ra û gelêk xebatî zî hetê merdimanê bêterefan ra şertanê îlmî gore bîyê.

Hetê zîwannasîye ra çimêyo tewr muhîm belkî *Korpusê Quranî* bo (corpus.quran.com). Sayeyê xebata ke nê çimêyî de nişan dîyena merdim eşkeno hûmara çekuyanê metnê orîjînal yê *Quranî* bivîno.

Nê çimêyî gore *Quran* de pêro pîya 77 430 çekuyî estê. Na hûmare de, yew çeku beno ke tena reyke tede bivîyaro beno ke bi desan rey bivîyaro.

Nînan ra 18 994 çekuyî seypê nîyê. Na hûmare de çekuyê halê oblikî cîya-cîya hesab bîyê. Mavajin, karê sey "kerd, kerdiş, kerdo, kerdbi, nêkerdo, nêkerdbi..." her yewe sey çekuyêka xwusere hesab bîya.

12 183 çekuyî bi heceyanê cîya-cîyan ê. Çekuyê sey "va-na, va-nê, me-va-jê, bi-va-jê..." eynî çeku hesab bîyê. La karê sey "kerdiş" û "kar" cîya hesab bîyê.

3 382 çekuyî xwuser ê. Na hû-

mare de tena çekuyê ke ferheng de xwuser ca gênê estê û heme formê înanê oblikî zî înan dir hesab bîyê. Ma vajin, karê sey "keno, nêkeno, kerd, nêkerd..." heme sey qismêkê karê "kerdene" hesab bîyê, yanî nê heme formî tena sey yew çeku hesab bîyê.

1 685 çekuyî zî kokê xwu cîya yo. Nê hûmarîtişî de çekuyê ke eynî kok ra yê û etîmolojîya înan yewbînan gêna, pêro sey çekuyêk hesab bîyê.

Ma rê çîyo muhîm nê çekuyê peyên ê. Yanî nê 1 685 çekuyê ke kokê xwu cîya yo.

Hetê zîwanansîye û etîmolojî ra guman tede çin o ke qismêk çekuyê *Quranî* bi eslê xwu erebkî nîyê. Bi no hawa, heme çekuyê *Tewrafî* zî bi eslê xwu îbrankî nîyê û heme çekuyê *İncîlî* zî aramkî yan yunankî nîyê. Û xwura heme çekuyê *Avesta* zî bi zîwanê *avesta* nîyê. La senî bibo zî, *Quran* de neke 5 000, tena 1 685 çekuyê kokê xwu cîya estê. Û guman tede çin o ke, pêro nêbo zî, zafê nê çekuyanê ke kokê xwu cîya yo, eslê xwu erebkî yê.

Erebkî ra dima, çekuyê ke îbrankî yan aramkî ra gêriyayê estê. Çimkî îslamiyet, mesîhîti û cihûdîti eynî tradîsyonî ser o awan biyê. Heto bîn ra, tayê çekuyî bi eynî hawa erebkî, aramkî û îbrankî de estê. Çimkî erebkî bi xwu îbrankî yan aramkî ra çekuyî girewtê. La reye esta eynî çe-

kuye her hîrê zîwanan de zî xwura esta, çimkî nê her hîrê zîwanî eqreba yê, grûba samî ra yê. Ma vajin eynî seke kurdî û fariskî de gelêk çekuyê ke seypê yê estê, seba ke her di zî eynî grûba zîwanî ra yenê coka merdim nêşkeno vajo kurdî fariskî ra yan fariskî kurdî ra girewtê. Bi no qayde, zaf çekuyê muştêrekî sey mîrasê grûbe, erebkî û aramkî û îbrankî de estê.

Seba ke o wext yunankî hem zîwanê kulturî hem zî zîwanê *İncîlî* bî, coka çekuyanê zîwananê samî ra dima gelêk çekuyê ke eslê xwu yunankî yê zî *Quran* de estê.

Yunankî ra dima qedêrek zî çekuyê pehlevkî *Quran* de estê. Çimkî pehlevkî o wext zîwanê resmî yê İmparatoriya Sasanî û zîwanê dînê zerdüştiye bi.

Seba ke pehlevkî bingeyê kurdî û fariskî hesab bena, coka belkî merdim bieşko nê çekuyê ke *Quran* de bi eslê xwu pehlevkî yê ra vajo "çekuyê kurdî" yan "çekuyê fariskî". Labelê rastê ci na ya ke, merdim nê çekuyan ra vajo "çekuyê îranî". Axir hûmara nê çekuyan zî *Quran* de 5 000 nîya, 500 nîya û 50 zî nîya. Eke ma bi ciwanmêrdîye bihûmarin zî ancî bi zor 10 yan 15 çekuyî bê. Hende!

Çime: zimannas.wordpress.com
Kurmanckî ra açarnayîş:
Roşan Lezgîn

WERDÊ
MA

TIRŞÊ BAMÎYAN

Amadekare:
Necîbe Kirmizigul

MESELAYA XAŞILE

Arêkerdoxe: **Sevîm Aydın**
Vatox: **Riza Aydın**
Mintiqa: **Çêrme**

Malzeme: (seba şeş kesan) 1 kîlo bamyâ, nîm kîlo goştî tîke, çend şamikî, çend îsotê kihoyî, di hebî kartolî, sereyêk pîyaz, sereyêk sîr, kewçikêk sumak, kewçikêk awa şamikan, bineyke îsoto perrik, riwen û sole.

Virastîş: Goştî awe de sole çekerê mîyan, ser nê, wa cîya bipewcîyo. Boçikanê bamîyan cikerê, pak bişuwê. Kartolan bipacê û hurdfî bikerê. Sereyê pîyazî û îsotanê kihoyan û sîrfî hurdfî roncenê. Şamikan bipace û hurdfî roncenê. Quşxaneyêno xorîn

de riwenî sûr bikerê. Pîyaz û îsotanê kihoyan berzê mîyan û sole îlawe bikerê, wa sûr bê. Dima awa şamikan û îsotê perrikî berzê mîyan, ancî wa sûr bê. Dima şamikan û sîrfî îlawe bikerê. Wa rind bipewcîyê. Pewcîyayî tepîya kartolan û bamîya berzê mîyan û kewçikêk simaqî dekerê awa germine, awa ci veradê tırşî mîyan. Simaq nêverdano bamyâ gilişk bido û vila nêbo. Eke şima nêwazenê tırş bo, simaqî tay dekerê. Dima goştê şima yo ke cîya pewcîyabi, ey û awe cîya îlawe bikerê. Wa bigêrêyo. Bamyâ û kartolî pewcîyayî tepîya, tırşê xo ronê. Bi afiyet a biwerê.

Rametlî apê mi Alî tekneno şono mêmîya bava Usenê Amarijî. Cênîya xo yena oda, destanê xo kena gulerik, reyê na kaleka xo de reyê a kaleka xo de îşaret (nîşan) dana bava Usenî vana:

- Bava, naye pojî ya kî a bîne pojî.

Bava vano:

- Ya naye poje ya kî a bîne poje.

Apo Alî şa beno vano:

- Ya zervetî ya pojena ya kî sîro pojena.

Pawenê, werd yeno ke xaşil a, pota.

Apo Alî xo xo de vano:

- Heq adirê to wedaro, ti seva xaşile ama bavayî ra pers kerd va, "Bava naye pojî ya kî a bîne."

FEQÎ EHMED Û
FEQÎ MEHMED

Wesîle DOĞUÇ

Padîşayêke biyo, emrê xwu derbas kerdo û nêweş kewto. Hebêke lacê cê zî biyo, namey cê Feqî Ehmed biyo. Padîşayî vendawo lacê xwu û wesîya xwu kerda. Vato "Lacê min, ez o bimirî. Çiqas serwetê to esto, roc bi roce bide nan û serê filan pîrfî ro birerze awe, awe de verade." Padîşaya rehmet keno mireno. Lacê padîşayî, çiqas serwetê cê biyo, roc bi roce dayo nan û berdo serê pîrfî ro eşto awe, di awe de veradawo.

Mevacê ke a serrî miyanê periyân de xela û semirwat viraziyawo. Periyân o nan werdo û heyatê xwu dewam kerdo.

Feqî Ehmed feqîr kewto. Wiştî we vato ez xwu rê şorî Îstenbol de bixebetî. Henî wer û nan gêno û kono rayîr. Şino şino verê piro ke cê ro nan eşto war. Hende hawnêno ke lacekêk hanî yo verê pîrfî de. Lacek Feqî Ehmedî ra vano "Ti se ra şinê?" Feqî Ehmed vano "Ez xwu rê şina xebate." Lacek vano "Nameyê min Feqî Mehmed o. Ma bibin birayê jobînan. Ez zî to dir bêrî xebate." Feqî Ehmed vano "Beno! Ma go bibin hevalê jobînan."

Wirzenê we, bi biratî şinê, şinê Îstenbol. Îstenbol de xebetênê, xebetênê, benê wayîrê epey serwetî.

Eno are de pê hesênê ke keynayê padîşayî esta û nêşkena xeberî bido. Padîşaya dano vendayîşî ge kam keynay cê bido xeberdanî, go keynay xwu ro ê mare bikero.

Feqî Ehmed Feqî Mehmedî ra vano "Biray min, şo min rê keynay padîşayî biwaze." Feqî Mehmed wirzeno we şino qeybê waştîşê keynay padîşayî. Keynay padîşayî zî cin sîneyê caye de beno. Gava ge keyneke biwazo yewî dir xeberî bido, cin xwu dano verê sîneyê caye, nêverdano xeberî bido. A yewe ra keyneke nêşkena yewî dir xeberî bido.

Feqî Mehmed, şino serê textê xwegîncîyan de nişeno ro. Padîşaya vano "Lacê min, ti hamey serê textê xwegîncîyan, xwu rê bê war, uca cayê to niyo. Ti xerîb ê, ti hameyê xapênayîş." Feqî Mehmed vano "Ez bi zanatî hamiya etya." Padîşaya vano "Bianî, keynay min nêşkena xeberî bido. Kamo ge nêşko ay bido xeberdanî ez serey înan tera kena. Ti xortêkew weşik ê, heyfê to yo ge ez sereyê to tera bikerî. Destê min ro to nêşino ge ez to bikişî." Feqî Mehmed ancî vano "Ez enê çiyân zana, ez bi xwu bawer a. Ez a yewe ra hamiya etya niştî ro."

Padîşaya gêno Feqî Mehmedî beno odey keynay xwu. Keyneke peyê perdeyî de bena. Feqî Mehmed vano "Ya keyneke, bi şer'ê Homayî û pêxemberî ez hamiya to birayê xwu rê wazena." Keyneke vana "Vace!" Padîşaya uca vinderte beno. Hawnêno ge keynay cê xeberî da. Feqî Mehmed vano "Ez to ra henî persan pers bikerî, ti go bieşkê cewab bidê?" Keyneke vana "Wa bo! Pers bikere."

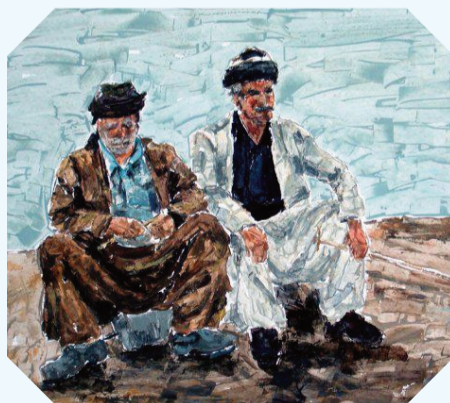
Feqî Mehmed vano: "Hîrê hebî birayî benê, her hîrê piya şinê çarşî. Hawnêno ge posteyêk yeno rotişî. Wayîrê posteyî vano 'Postey min bi se zêrî.' Her hîrê birayî vanê 'Hesletê enê posteyî çî yo ge ti vanê se zêr?' Wayîrê posteyî vano 'Merdîm biwazo şoro ça, eno poste eşkeno hîrê hebî merdiman bero cayêke ge kiçî waşt. Tenê çiyawê xwu pero dê û vacê ma bere filan ca.' Birawo pîl se hebî zêranê xwu dano û ê posteyî gêno.

Birawo orteyîn zî şino çarşî de geyreno. Hawnêno ge hebêke durbîne yena rotişî. Wayîrê durbîne vendeno vano 'Durbîney min bi se zêrî, durbîney min bi se zêrî.' Birawo orteyîn vano 'Çi hunerê ena durbîne esto ge ti vanê se zêr?' Wayîrê durbîne vano 'Ti biwazê ça bivînê, ena durbîne uca bi to dana vînayîşî, ti uca vînenê.' Birawo orteyîn zî se zêranê xwu dano, a durbîne gêno.

Birawo qic zî di çarşî de geyreno.

Hawnêno ge hebêke saye yena rotişî. Wayîrê saye vendeno vano 'Saya min bi se zêrî, saya min bi se zêrî.' Birawo qic vano 'Çi hunerê ena saye esto ge ti vanê bi se zêrî?' Wayîrê saye vano 'Yewo ge verê mergî de bo, hema qurtêke awa ena saye boro, beno baş û merg ra xelesêno.' Birawo qic zî se zêranê xwu dano û a saye gêno.

Enê birayî yenê têhet. Wazenê keyê mamê xwu bivînê. Bi durbîne hawnêno keyê mamê xwu ra. Hawnêno ge çî baniyê! Keynay mamî hanî ya verê mergî de wa. Her hîrê birayî zî a keyna ra hes kenê. Birawo pîl vano 'Min eno poste qeybê çî giroto! Haydê espar bê, ma şin.' Her hîrê birayî benê esparê posteyî û birawo pîl çiyawê xwu dano poster o. Ca de keyê mamî de benê peya. Birawo qic zî saya xwu keno felqeyî û dano keyneke. Keyneke bena başe û wirzena we, nişena ro."

Resim: Seywan Saadedian

Feqî Mehmed keynay padîşayî ra perseno vano "Bi şer'ê Homayî û pêxemberî ena keynay mamî kamco birayî rê kona?" Saeta ke Feqî Mehmed vano, "bi şer'ê Homayî û pêxemberî" cin verê sîneyê keynay padîşay ra xwu ca dano û keyneke cewabê Feqî Mehmedî dana. Vana "Keynay mamî wayîrê saye rê kona. Yanî birayê qicî rê wa." Feqî Mehmed vano "Goreyê şer'ê Mehmedî bi çî delîlî ge ti vana ena keynay mamî wayîrê saye rê kona?" Feqî Mehmed saeta ke vano "gorey şer'ê Mehmedî" ancî cin verê sîney keynay pa-

dîşay ra xwu dano ra kiştê û keyneke cewabê Feqî Mehmedî dana. Vana: "Çimkî sermiyanê wayîrê saye bî kor."

Padîşaya hawnêno ge Feqî Mehmedî keynay cê da xeberdanî, gêno keynay xwu dano biray Feqî Mehmedî û epey zî ciyêz tedir keno rayîr.

Her di birayî vanê "Hendî bes o, ma şin keyê xwu." Feqî Ehmed û Feqî Mehmed keynay padîşayî û sewetey xwu gênê, konê rayîr. Yenê, yenê serê pîrfî. Cawo ge rastê jobînan, hameyê, jobînan diyo. Feqî Mehmed vano "Biray min, ma etya resayî pê, ma etya cê ra benê."

Feqî Mehmed lacê padîşayê periyân beno. Feqî Ehmedî ge çiqas serwetê cê biyo roc bi roce dawo nan û berdo serê pîrfî ro eşto awe, di awe de veradawo. Enê periyân o nan werdo. Çimkî o wext di miyanê periyân de xela biya.

Feqî Ehmed û Feqî Mehmedî eşyayê xwu bare kenê. Feqî Mehmed vano "Ma heme çî bare kerd, ma keyneke zî bare kenê." Feqî Ehmed vano "Biray min, keyneke bare nêbena, keyneke seyîn bare bena?" Feqî Mehmed vano "Ma biyê ortaxî, bi şer'ê Mehmedî gere ma keyneke zî bare bikerin." Feqî Mehmed şimşêrê xwu anceno we û ver bi keyneke şino. Keyneke qîjena, cin xwu fekê keyneke ra erzeno teber. Wexto ge cin fekê keyneke ra vecêno teber, Feqî Mehmed bi şimşêr cinî kişeno.

Feqî Mehmed vano "Biray min, keyneke zî to rê, mal zî to rê. Ez şina, bi xatirê to." Feqî Ehmed vano "Ti kam ê, ti çî rê heme çî min rê vendenê?" Feqî Mehmed vano "Miyanê ma de xela viraziyabî. Babê to wesîya xwu kerdebî. Çiqas serwetê to bî, roc bi roce to da nan û serê pîrfî ro eşto awe, di awe de verada. O nan ma hewa ra giroto û werd. Ma bi ê nanî xela ra xelesiyayî. Wexto ti feqîr kewtî, babê min va 'Şo Feqî Ehmedî dir alîkarî bike.' Ez lacê padîşayê periyân a. İhtiyacî min bi enê çiyân çinî ya. Bi xatirê to."

Feqî Ehmed hawnêno Feqî Mehmed orte ra bî vinî.

ROJA KEKÛYE*

Josef Carl Grund

Wisar û Roşanê Paskalya bêveng nînê. Verî, delalê wisarî û Paskalya xebere danê; gulzêrînî, kozvilikî, gungilikî û gulnêrgizî her ca xemilnenê û kekûye bi vengê xo xebere dana: Kekû! Kekûye qîrena vana "Kekû! Kekû! Kekû!"

Tena a bi vengê xo ya namayê xo vendena. Û a zaf remjik a. Zaf tay merdiman a birrê wisarî de dîya.

Zemanê verî merdimanê verênan rê kekûye zaf sir bî. Tayê cayan de wina yew bawerî estbî, vatêne, kam ke wisarî ewilî vengê kekûye bieşnawo, gereka bihûmaro, gelo aye çend rey wend. Vengê kekûye çend rey bîyero, merdimê ke aye goştarî keno, hende serrî emrê ey mendo.

Na bawerîyêka batile bî û qet rastîya xo zî çin bî. La tayê merdiman ci ra bawer kerdêne.

Pîrikê mi, meselaya merdimêk ke na bawerîya batile ra bawer kerdo mi rê vatbî.

Nameyê ê merdimê ke na bawerîya batile ra bawer kerdo Wenzelî bîyo û pîye xo ra o tek lajê citêrêkê zaf zengînî bîyo.

Pîyê Wenzelî ra ci rê yew koşka bedewe, gelêk heywanê muhteşemî, hêgayê girdî, merg û daristanî mîras mendê. O zewejnaye zî nêbîyo û merdimê eyê nîzdî zî çin bîyê.

Şarî vatên, o zaf temakar yanî çimteng bîyo û heta ke yew qurîşî des rey destê xo de nêçarnayne, xerc nêkerdêne. Ey xizmikarî û qerwaşê xo zaf xebitnayêne. Lakim o bi xo zî sey xizmikaran serê sibayî rew ra hetanî tarîyê şewe xebitîyayne. Çira? Çimkî o pê pereyî zaf bîyêne şa.

Tena yew qisimê pereyê xo berdên banka. Nîme ra zêdiyêr zî keyeyê xo de zereyê qasaya poladêne de daritên we. Her hewte roja şemeyî pereyê xo qasa ra vetên hûmaritên. Wexto ke pereyê zerrn û sêmî beynateyê engîştanê ey ra xij bîyêne, çimê ey beriqîyêne.

Felaketê ey yew roja wisarî dest pêkerd, çend rojî Roşanê Paskalya ra ver. Peynîya adare bî. Tayê cayan de hema vewre erd o bî, mîrçikê macirî hema anêgeyraybî. Wenzelî hêgayanê xo vero şî; hêgayê eyê ke hetanî sînorê daristanî yê. Uca qîrîya kekûyê ame goşanê ey: "Kekû! Kekû!"

Pêro hende bi. Wenzelî tersa. Ey destê xo da peyê goşê xo, pê ke hîna rind veng bieşnawo. La kekûye hîn qet veng nêda.

Wenzelî bi perîşan, xo fek de bilbilîya va "Di serrî! Tena di serrê mi mendê ke ez bicuyî."

Dekewt zereyê daristanî, gîrmikê xo şedênayî û qîrra va "Dewam bike biqîre, bivende, ti mîrçika giyine! Dewom bike biqîre..."

Kekû bêveng mende. Wenzelî çareyê xo ra areq esterit. Nala û bi bermiş va "Ez, eke ti dewom bikerî bivendê, ez henzar Mark sedeqe dana feqîran. Ez, ez hîris û hîrê serre ya, veng yeno to? Ti qey min û yewnayî dana tîmîyan ro!"

Reyna destê xo da peyê goşê xo. La bêvengîye dewam kerd. Wenzelî bi nalayîş a reyna va "Panc henzar Markî! Panc henzar Markî semedê pancas serrî."

Kekûye bêveng mende. Cityer berma û wîza, va "Des henzarî!"

Kekû cewab nêda. Wenzelî lewê xo gaz kerdî. Areqê mergî çareyê ey ra ame war, dekewt zereyê çimanê ey. Xo fek de vajîya va "Şeştî henzar! Sobîna pereyê min çinîk o! (Gereka merdim bizano ke şeştî henzar cuwaver pereyêko zaf zêde bîyo.)"

Kekûye bêveng mende. Wenzelî hêrs bi. Hetê zereyê daristanî ya barizîya û va "Şo cirik cehenem!"

Seke bi ey bihuyo, cayêk de vengê qelayêk ame.

Zaf wexto kilmek de her kes hal û hewalê Wenzelî rê şaş mend. Zafine gama ke qalê ey bikêrdên pê engîştanê xo dayên çareyê xo ro** û hêdika vatên "Bîyo gêj. Aqil pernayoy."

Wenzelî koşkê xo, pêro heywanê xo, daristan, hêgayî, mergî û aletî rotî. Pereyo ke banka de daritibi we, o zî banka ra ant, pêro zerrn û sêmê xo qasaya poladêne ra vetî. Û orte ra bi vîndî.

Rey-rey xebere amêne dewe ke Wenzelî zaf luks de ciwîyeno. Peranê xo xananê vayan de pê zar qumare kay keno, embazanê xo rê partîyanê keyfî tertîb keno.

Wenzelî embazanê xo ra tim

vatên "Kekûye vato tena di serrê to mendê, ez semedê çî pere pêranî?"

Şaro ke ey embazê xo hesibnayêne, heq dayêne ey û bi pereyê ey keyfê xo ardên...

Di serrî sey awe vîyartî. Wenzelî pereyê xo yo peyên zî keyfê embazan rê xerc kerd.

Wexto ke pereyê eyê peyênî xerc bîyî û qedîyayî, embazê eyê ke bi pereyê ey keyfê xo ardên pêro orte ra bîyî vîndî. Wenzelî xo fek de vajîya va "Cehenem ra! Yê mi, ciwîyîyayîşî rê tena di rojê mi mendê. Hîn îhtî-

yacê mi bi şîma çinîk o!"

Zaf ecêb bi ke ey xo zaf bi sihet hîs kerdên.

Peynîya peyêne de di serrî bîyî de û a roja ke Wenzelî sey "Rojê Kekûye" name kerdbî ameye. Di serrî vîyartbî.

Wenzelî mîyanê cilanê xo ra nêvejîya. Odaya ke o tede rakewte bi, verê îflaskerdîşê xo pereyê kîraya ci daybî.

Wenzelî "Rojê Kekûye" de nêmerd. Hîrê rojî vîyartî, o hema zî weş bi. Cuwapey wayîrê xanî o xan ra eşt teber, çunkî hîn pereyê ey semedê kîraya oda nêmendbî.

Pîrikê mi va "Wenzelî pancas û çar serrî sey yew şeytanê feqîrî ciwîya. Wexto ke o bi heştay û hewt serre hema merd û hetê şaredarîye ra bê merasîm goristan de ame definkerdîş."

Cuwapey pîrikê mi wina va "Bizane, kam ke herinda Homayî de kekûye ra bawer bikero wina beno pê..."

* Almankî de "Rojê Kekûye" ra vanê "Der Kuckuckstag" yanî a roja ke vengê kekûye ameyo Wenzelî.

** Merdimo ke qalanê tewşan bikero, sey bêaqilan qîsê bikero yan xo tewş-tewş têwbido, almanî engîştanê xo danê çareyê xo ro vanê "Ti tewş ê." Yanî "Ti gêj ê." Engîştanê çareyê xo ro dayîş, yeno manaya îşaretê xêxîye.

Çime: Josef Carl Grund, Neue Ostergeschichten, Schwager und Steinlein Verlag GmbH, Deutschland, r. 8-13

Almankî ra açarnayox:

İsmet Bar

DARA VÎRARDÎŞÎ

Mûsa Şanak

Emşo jû kokimo herdîşşipî amebî hewnê mi.

Mi va:

- Ti kam î,
kotî ra yenî,
şonî kotî?

Mi va:

- Ti roşnîya kamcîn hardî ya,
kamcîn şaran a?
Ti asparê astorê sipî yî,
ti Baba Duzgun î,
ti seyîd î,
ti şêx î,
ti...

Ey va:

- Ez pîyê to ya.

Va:

- Ez wazena bibî meymanê vîrê to.

Mi akerd berê zerrîya xo ey rê ma pîya

verê xo da dara vîrardişî

binê sîya aye de tayê niştîm ro

ma qalê rojanê verênan kerd yewbînê rê.

Bi qalkerdişê ma

tayê bîn bîye derge

tayê bîn bîye kewe

dara vîrardişî

WAŞTÎYA BÊREHME

Abdullah YAKIŞAN

Şewe tarî ya

Ez to temaşe keno

Pê keyf û hevîye

Ez nêzano to ra çî paweno

Çimanê to ra

Yew cenet bereqîyeno

Rindiya to ra

Yew heskerdiş mi girewto

Şewe tarî ya

To berê xwu qefilnayo

Çilaya xwu kerde hewn a

Ez fekberê to de mendo

Sîneyê mi bi serdin

Hevîya mi şikîyaye

Yew çekuya bêtehme kewte fekê mi

Yew bermeyo bêveng kewto qirika mi

Şewe vîyarte

Yew tenge ez girewto

Ti keyfweş bibi û rind rakewe

Waştîya bêrehme

Para mi wusar hem rind û rindek o, hem bê kay û keyf mendene ra rindek nîyo. No tim nîya yo.

Rindî û rindekiya wusarî; çeşit-çeşit vaşî benê kewe, dar û ber pelgan keno we, bena vîçe-vîça teyr û turî; her ca bi gul û çiçekan xemelîno. Kozan de bena qîre-qîra varek û bizêkan. Pungalî bi hakan nijînê. Kergî benê kurt, leyrikan vejenê. Maya mi toximê bostanî sandiqe û pêlekan ra vejena, tîjî ver de fînena ra. Keyeyê ma de çîyo ke bi qîymet o, cayê xo sandiqa maya min a. Uca de yeno wedartiş. Ez ge-gane way û birayan ra dizdîya qepaxê sandiqa kena we. Zerrîya mi sey dawulî gipena. Zereyê sandiqa ra boya sayan û sabunî şanena pîrnika mi. Maya mi sayan û sabunî seveta pîr û rayberan û meymananê hêjayan dana we. Wusar xeyr û xemelî ya...

Kam yeno û kam şono bellî nêbeno ke. La heto bîn ra ez wusarî ra hes nêkena! Dewe bena tip û tal. Domanî pêro şonê gay û gukan, varek û bizêkan, mal û naxirî ver. Dewe de kes nêmaneno ke xo rê çel, çatke, çirre yan zî kayode bîn kay bikîm. No hal tamê mi keno tirş û tal. Mi de keyf nêverdano. Sebrê mi beno teng. Hedura mi nîna. Kulenge de do çito beno tirş û perç, ez zî xo zere de hen bena.

Keyeyê ma de çerênayena varek û bizêkan, kekê mi Wusênî ser o yo. Ez kî wazena êy de şêrî, la nêverdano. Bermayiş mi cêno. Maya mi mi kena virara xo, hem lew nana mi wa hem zî va "Meberbe cîgera mi. Serrê—di serrî tepîya dora to ya. O çax ti teyna varek û bizekan çerênena."

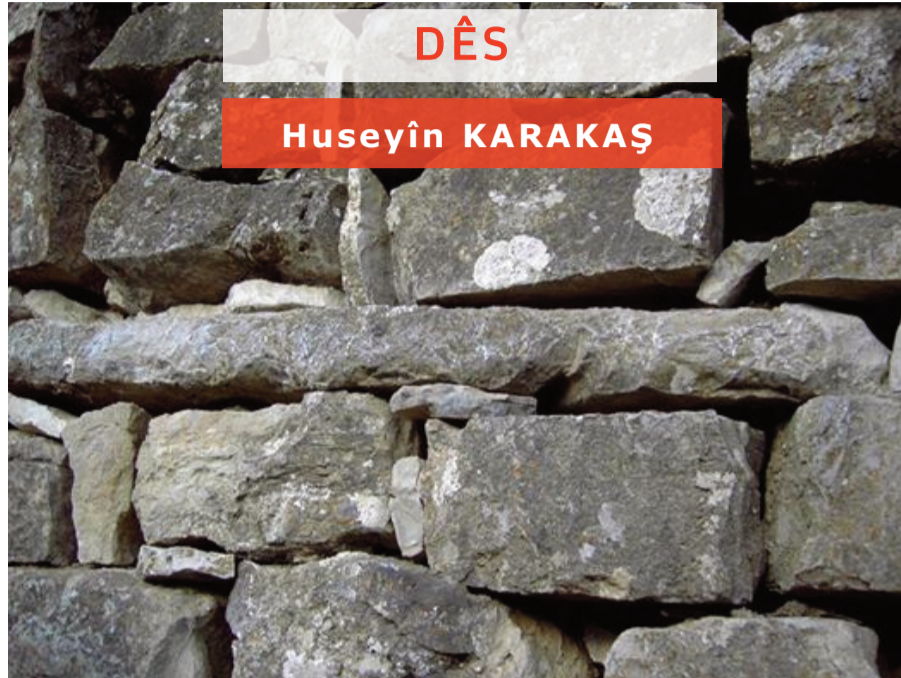
Nê vateyî mi rê tenê benê teselî û kunete. Ez çêl û çuyê xo cêna, xo be xo çel kay kena. Yan kî peyê hênî de kozik virazena.

Pîyê mi westayê dêsan o. Dewanê dormeyî de zafê keyeyan dêsê xo bi destê pîyê mi ameyê ronayiş. Çakuç û şakula xo û hacetê xo yê bînî tim dest der ê. Kemera têde taşeno û keno rêz.

Ez zî lajê pîyê xo ya! No, gama ke mi kozik viraşt, aseno. Ez kemera hen rindek şanena pê û hen duz kena berz ke, dewe de domano ke sey mi kozik virazo çin o. Çimê pîyê mi ke gina ra kozikê mi, bi keyf gineno huyayiş ro. Pîyê mi şad beno û maya mi duş de vano "Leyîrê marî bê axû nêbeno." Maya mi guçkê çîte bena binê çimanê xo û vana "Ya asparê Heqî ti amade be."

Vateyê pîyê mi yeno çî mane û maya mi çî ra veng Xizirî dana, ez tam nêzanena. La ez xo bi xo hîs kena ke ê mi de meşteyê xo vînenê. No hîs xurtî û xoverdayiş dano mi. Ez kena ke sey leyîrê helî biperî ra.

Pîyê mi nê rojan ancîya keye de nîyo. Endî kamcî dewe de kamî rê dês virazeno, ez nêzanena. Ge-gane maya mi fek ra "hetê xirabetî de yo"

yeno mi goşan. No vate sey çîyêde bêxeyrî yo. Her ke xirabetî bîyaro xo ziwan, dima sey pepugî kurnena vana "Naletê Heqî înan ser o bo!"

Dewa ma pêşê koyî de, çetalê di çeman der a. Nameyê koyê ma Koyê Îlalî yo. Çemî zî Pîl û Qij name bîyê. Bostanê ma corê dewe de fekê Çemê Qijî der o. Maya mi her roje karê keyeyî dana arê û veng waka mi dana vana "Nerê keynê, ez hela şêrî bostan, ti hetê ser meşo!" Wina vana û keye ra bena teber.

Ewro zî eynî qayde. Maya mi veng bi wake kerd û keye ra bîye teber. Ez o waxt berteng de bîya. Çel û çuyê mi mi dest de, mi xo rê kay kerdêne. Maya mi ke ver çarna bostan, mi va "Dayê, ez kî to de yena." Maya mi va "Yena çî pîyê mi? Waka to na wa naca. Ti kî vînde xo rê kay bike."

Mi hermeyê xo eştî we, ez miradîyaya, mi va "Kay bikî? Kam esto, kamî de kay bikî? Ez kî yena." û mi lingê xo dayî hard ro.

Maya mi zî mîradîye. Bi hêrs kerd ra mi ser va "Ero yena bostan se kena? Şo haca xo rê kozik..." Mi bi çikayene vateyê maya xo fek de verdayî, mi va "Mi rê çî... Ez kî yena bostan."

Êndî veng nêkerd. Maya mi vernî de, ez kî dima, pîya ameyîm restîm bostan. Bostanê ma Hêgayê Merxe der o. Pîyê mi leteyê hêgayî de wenga û gorengê ramita, leteyo bîn zî bostan o. Zîyadêr patatêsî yenê denayene. Pîyaz, fasûliya, tar, kundirî, domatesî û tayê zebzeyê bînî zî hergu yewî rê qarxê. Dormeyê qarxan de zî gulî û nannebî (lazut) denîyenê. Çedene zî her ca de bi xo reseno. Çedene ke rest ez toxim dana arê, maya mi mi rê pufikan pojena. Ez pufikanê çedeneynan ra zaf hes kena.

Ma ke restîm bostan, maya mi mîyanê qarxan de tenê fetelîya û dima kulbe girewt dest bi kaxî kerd. Ez zî amaya fekê çemî. Veracor û veracêr fetelîyaya, mi kemerê rengînê gilorikî dayî arê. Tayê kemerê panê tenikî ke

ez raşt ameya, mi eştî, awa çemî ser de şemitnayî.

Her di çemê ma bi maseyan pîrê. Pêgirewten û werdene maseyan, kes nêzano û nêkeno. Kerdenê nîyanênî gune yê. Maseyî keyfê xo de bîyayî. Binê pîzeyê xo bereqîyêne û veracor û veracêr ajne kerdêne. Mi ke seveta şemitnayene kemerî eştêne, maseyan xulî kerdêne û hergu yew hetê ser remayêne. La piçêk tepîya ancîya agêrayêne keyfê ajneyî...

Keylê tepîya ez fekê çemî ra amaya serê bostanî. Maya mi hen kax kerdene de bîye. Wenca bîya berze, dana ra zanî. Ez boçikê wenca de ronîştê, mi xo kerd ra derg. Vaş û tayê leyê wenca binê piştîya mi de sey xalîye nermek bî. Eyam zî nermik bî. Tîjade şîrine eşto ra rîyê dinya. Asmên her çî ser o sey atlasî. Hende piçkê pemeyî hewr çin o. Keweyîyade bêser û bêsinore.

Aqilê mi de çeşit-çeşit çî çerexîno. Dinya girs a, koyî berzê, rayîr bêver û bêpeynî. Perrê mi bibê, ez zî sey yew helî rîyê nê asmênî de perran rakerî...

Xeyalan de xeyr çin o! Mi xapênenê, tim mi xapênenê.

Xafil de vengê pîyê mi ame. Mi

sereyê xo kerd berz ke ha yo boverê çemî ra hetê ma ser yeno. Çem de vazdenekan ser de çing da, ame naver. Maya mi pîyê mi ser nîyada va "Nê mordemek ti çira kewta herey? Ez gina qisawete ro menda."

Pîyê mi, dê vana xo ser ra çîyêde bêzerrî def keno, o qayde destê xo hejna, va "Qet pers meke cênikî... Xirabetîyê naletî sewîyayî mi. Mi heta xo înan dest ra vet, tebat ro mi birîya." Pîyê mi nîya va û ame maya mi duş de dest bi kaxî kerd.

Mi destê xo binê sereyê xo de resnayî pê, tumanê boverî ser nîyada. Ez xo bi xo fikirîyaya ke peyê ê tuman de çî esto. Ame mi vîr ke bêguman pîyê mi bizano. Hema mi veng vist ra xo, pers kerd va "Bawo peyê ê tumanê boverî de çî esto?"

Pîyê mi tamê yarenîye de va "Çî bibo, Alê Doyo tîzker û xirabetîyê sey êy estê."

Mi Alê Doyî heşnabî, o dîyar ra gomeyê xo esto. La xirabetî çikê, mi nêzanêne. Cokana mi pers kerd va "Xirabetî çikê?" Maya mi veremîyaye va "Ero no çî meraq o? Ti xirabetîyan se kena? Ê kesêde bêoxirê, megê xo ziwan!" Meraxê mi zêdîya. Mi va "Çira bêoxirê?" Pîyê mi reyana tamê yarenîye de va "Xirabetî yê coka." Mi persî kerdî persan ser, va "Kamî no name dayo înan?"

Nê persê mi ra pey pîyê mi her çî kerd zelal, va "Xirabetî pîr û rayberan het ra name benê. Gama ke cem girêda, kesê gunekarî pîrî ver de yenê dare. Kesê ke guneyanê xo ra anêgêrenê, xirabetî name benê û cem û cemat ra erzînê. Bêoxir yenê qebûlkerdiş, der û cîran nuxda xo ci ra birneno..."

Ez bi nê vateyan çîyî ra xirabetî vajîno, pê heysîyaya. Cayê xo de piştî ser, ginaya xeyalan ro. Mi xo bi xo va, bêguman xirabetî peyê ê tumanê boverî derê. Ez ke sey pîyê xo bîya westa, dîyarê ê tuman de dêsode derg û berz virazena. Wa xirabî û bêoxirîya xirabetîyan ver de barîkat bo...

lepikêr (Pali)
şabalî (Mîyaran)
şabelû (Hêni)
şabelûyêre (Hêni)
şablêre (Pîran)
şalwêre
şalwêre
şavîlêre (Sêwregi)
şawîyer (Pali)
şawlêre (Sêwregi)
şewalyêr (Darahênî)
vêlg herûn (Çewlîg)

Kurmancî: şahberû
Soranî: berwar, darmazg
Goranî: nere, seq

Tirkî: kara meşe
Latînkî: *Quercus brantii*

NAMEYÊ NEBATAN

Amadekar: **Ehmedê Dirihî**

